

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ВНЗ

Інноваційні процеси, які відбуваються у економіці та соціальному житті суспільства, зміна цінностей та орієнтацій, збільшення потреби в індивідуальній активності та відповідальності вимагають від системи освіти перегляду концептуальної системи поглядів на професійну освіту у вищій школі і тому не випадково зміцнюється увага дослідників до особистості фахівця, до його духовного і професійного формування та становлення.

У зв'язку із створенням в Україні національної системи освіти на основах гуманізму та духовності з'являється необхідність кардинальних змін і в професійній підготовці фахівця, від особистості якого значною мірою залежить успішне досягнення нових освітніх цілей. Тому зараз особливо актуальним є рішення психологічних проблем формування особистості майбутнього фахівця і, в першу чергу, розвиток його світоглядних орієнтацій, ціннісних регуляторів професійної діяльності, оскільки фахівець перукарської справи – це не стільки транслятор знань, скільки провідник культури та загальнолюдських цінностей [55, 181].

Мета статті – окреслити особливості професійного становлення майбутнього фахівця у галузі обслуговування населення, психолого-педагогічні показники розвитку професійно-орієнтованої особистості студента вищого навчального закладу.

Проблеми виховання професійно орієнтованої особистості розробляли В.Сластьоніним, Н.Тализіною та ін. Пізніше ці спроби знайшли своє продовження у дослідженнях, які проводилися на підґрунті акмеологічного підходу, Б.Ананьєва, Н.Кузьміна, Н.Кухарева та ін. Цілісний підхід к дослідженню людини у професійній діяльності здійснюється відповідно з теоретичною моделлю людини, запропонованої Б.Ананьєвим: індивід, суб'єкт діяльності, особистість, індивідуальність [2, 34].

У психологічній літературі професійно-особистісний розвиток детерміновано внутрішніми обставинами – свідомістю та індивідуальною позицією. Фундаментальна умова становлення майстерності – це підвищення рівня професійної самосвідомості, яка проявляється у розумінні необхідності перетворення свого внутрішнього світу [7;51]. Прибічниками цієї ідеї є М.Миронова, А.Фонарьова, А.Орлова.

Перебудова сучасної вузівської системи освіти може бути здійснена на основі концепції професійно орієнтованої підготовки фахівців. Зміст і процес цієї підготовки повинні, на погляд О.Бабічева, відповідати таким принципам:

- професійно-діяльнісному – визначається системою знань і вмінь, необхідних для навчально-виховних завдань;

- педагогізації – відповідати змісту навчання в учбовому закладі (при перевазі глибини вивчення матеріалу у вищому навчальному закладі в тій мірі, у якій це необхідно для кращого навчання студентів. Сам же процес навчання у вищому навчальному закладі повинен стати взірцем організації знань у навчальному закладі з урахуванням його специфіки);

- особистісному – подавати систему формування цілісної особистості фахівця як педагогічного мислителя й гуманіста, що володіє педагогічною технікою й технологією, сприяти його індивідуально-творчому розвитку;

- єдності теоретичної й практичної підготовки на психологічні знання;

- послідовної реалізації дидактичної теорії й методичних курсів;

- поширення передового новаторського досвіду – акумулювати в психолого-педагогічних дисциплінах, у методиках викладання досвід та ідеї фахівців-практиків;

- стимулювання дослідницької діяльності студентів у напрямку професійної педагогічної підготовки (особливо в процесі практики), психолого-педагогічної, методичної підготовки студентів;

- активності й самовиховання – будуватися на розуміння фахового зростання як саморуху, обумовленого внутрішніми рушійними силами особистості, самостійною роботою по оволодінню знаннями й формуванню фахових якостей;

- безперервності педагогічної освіти – містити в собі довузівську фахову орієнтацію, безпосередню педагогічну підготовку та відбір, після вузівське творче співробітництво з випускниками[8,142].

Видається реалізувати професійно орієнтований принцип, тому що сьогодні підготовка студентів у педагогічному ВНЗ уподібнюється інженерній, агрономічній освіті і не готує майбутніх фахівців перукарської справи до ефективної навчально-виховної роботи у навчальних закладах. Це багато в чому пов'язано з інформаційним навантаженням навчального процесу й відривом підготовки студентів від реального життя навчального закладу, від досвіду та ідей фахівців-практиків.

Сьогодні особливо важливо звільнити час для підготовки фахівців як вихователя, для оволодіння ним найскладнішою наукою – формуванням особистості людини, створити умови для успішної роботи студентів у навчальному закладі. Варто звернути увагу на створення системи формування цілісної особистості фахівця як педагогічного

мислителя й гуманіста, який опанував педагогічною технікою й технологією.

На цей час основу професійної педагогічної орієнтації фахівця складає базова педагогічна освіта, яка реалізується професійно-освітніми програмами двох рівнів. Вони дають змогу студентам оволодіти системою знань про людину та суспільство, історію та культуру, отримати наукову підготовку та основи професійних знань в обраному напрямку діяльності.

Перший рівень передбачає оволодіння професійними знаннями протягом двох років та дає змогу кожному студенту, який вдало закінчив перші два роки перейти на наступний рівень. Другий рівень також розрахований на два роки навчання та передбачає професійну підготовку по одному з предметних напрямів. Студентам, які тримали базову вищу освіту та склали державні іспити, видається диплом бакалавра. Для отримання кваліфікації спеціаліста на основі базової вищої педагогічної освіти на третьому рівні студенту необхідно протягом року опанувати професійні програми, скласти державні іспити та захистити випускную роботу. Після цього він отримує кваліфікаційний сертифікати по одній або двом педагогічним спеціальностям.

Повна вища освіта ґрунтується на базовій та передбачає розвиток та диференціацію професійних та освітніх програм по напрямкам спеціалізації. Головна мета цього рівня, підготовка педагога-дослідника, орієнтованого на подальшу науково-методичну роботу. Особам, які отримали повну педагогічну освіту, видається диплом магістра за конкретним напрямом освіти, який дає право здійснювати професійну діяльність у різних типах освітніх закладів (школах, ліцеях, гімназіях, коледжах, ВНЗ).

У державних стандартах окреслено обов'язковий мінімум змісту вищої педагогічної освіти, який складається із загальнокультурного, психолого-педагогічного та предметного взаємозв'язаних блоків. *Загальнокультурний* покликано забезпечувати формування та розвиток світогляду фахівця перукарської справи, розширювати його загальну освіту. *Психолого-педагогічний* спрямовано на професійну освіту вчителя, формування та розвиток педагогічних вмінь, розвиток творчої індивідуальності. *Предметний* орієнтовано на засвоєння змісту конкретного наукового знання як складової частини загальнолюдської культури, як засобу розвитку особистості студентів та спілкування з ними.

Відомо, що результативність діяльності навчального закладу визначається особистістю педагога, який повинен володіти широкими знаннями у сфері культури, у галузі психології, педагогіки та методики навчання тому чи іншому предмету. Випускники ВНЗ повинні бути носіями загальної та професійної культури. Вища освіта повинна забезпечувати випускникові базові основи для подальшого професійного та особистісного саморозвитку, само актуалізації та самовизначення.

На цей час в умовах орієнтації системи освіти на гуманістичну парадигму перед закладами підготовки педагогів постає завдання працювати над розв'язанням протиріччя між потребами нової практики та насиченістю традиційними стереотипами свідомістю педагогів. Наука покликана забезпечити філософсько-теоретичне обґрунтування інновацій у сфері вищої педагогічної освіти. У зв'язку з тим виникає потреба переосмислення сутності педагогічного професіоналізму, без чіткого поняття якого неможливо ціле покладання діяльності по формуванню та розвитку професійно орієнтованої особистості майбутнього фахівця перукарської справи.

Професійне вдосконалення підкорюється принципу саморозвитку, тим не менш майбутньому педагогу необхідна психологічна допомога у підвищенні рівня самоусвідомленості, у переході від зовнішньої детермінації життєдіяльності до внутрішньої. З цією метою психологи пропонують різні тренінги, спеціально організовані процедури, які сприяють самопізнанню, самооцінці, самоспонуванню до розвитку, самоконтролю тощо.

На початку ХХ ст. прагнення до системного знання про людину та світ у їх поєднанні призвело до появи *філософської антропології*. Освіта людини у світлі антропологічних ідей розглядається як двобічний процес – не тільки спрямований зовні у світ, але і звернений усередину, на самого себе. Вона розглядається не як «навчальна підготовка до чогось» і існує не задля такої підготовки. Освіта повинна мати не зовнішні цілі, вона існує для самої людини [88, 43]. Організований як самоосвіта, цей процес не зводиться до набуття знань, а підкорюється цілям душевного та духовного самозмінення, так як «освічена людина – це саме людина. А не тільки спеціаліст або особистість»[94, 10].

У світлі педагогічного антропологізму пріоритетним стає формування вільної та відповідальної особистості, здатної конструктивно працювати у проблемних обставинах, яка поєднує професійну компетентність з громадською відповідальністю, яка володіє світоглядним кругозором та моральною свідомістю. При цьому інтелектуальний розвиток повинен поєднуватися з духовно-моральним, з вихованням у людини громадської відповідальності, здатності продуктивно спілкуватися. Адже, моральні аспекти спілкування мають велике значіння не тільки у виховній роботі, але й в оволодінні знаннями із спеціальних учбових дисциплін. Отже, майбутній фахівець перукарської справи повинен не тільки знати основи етики, але і вміти їм слідувати.

У дослідженні проблеми формування професійно-особистісної орієнтації майбутніх фахівців перукарської справи слід зазначити роль професійно-орієнтованих технологій навчання у ВНЗ. У якості їх важливіших характеристик визначаються наступні: результативність; економічність (в одиницю часу ефективно засвоюється великий обсяг навчального матеріалу); ергономічність (навчання проходить в умовах співробітництва, позитивного емоційного мікроклімату, без

перевтомлення); створення високої мотивації до навчального предмету, що дозволяє виявити особистісні якості студентів, розкрити їх резервні можливості [40, 54]. До числа сутнісних характеристик професійно-орієнтованих технологій навчання у вищому педагогічному закладі відноситься: використання новітніх досягнень дидактики, психології, інформатики та інших наук; підвищення інформативної ємності змісту навчання; розвиток загально навчальних навичок; методичне забезпечення високої мисленнєвої активної діяльності студентів та ін.

Професійно-орієнтовані технології навчання повинні бути спрямовані на якісні зміни у системі освіти, на оволодіння студентами професійної та комунікативної компетенції, активна та творча участь в обговоренні матеріалу, який вивчається. Якість оволодіння предметом залежить не стільки від здібностей майбутніх фахівців, скільки від науково розробленої системи навчання, яка повинна спиратися на досягнення базисних та суміжних наук.

Сучасна професійно-орієнтована технологія підготовки студентів передбачає урахування як загальних закономірностей формування особистості, так і індивідуальних особливостей студентів, розвитку в кожного з них здібностей, схильностей та інтересів. Саме такий підхід до навчання стає особливо актуальним за умов варіативної освіти.

Професійна підготовка майбутніх фахівців у ВНЗ передбачає, з одного боку, оптимізацію навчання, яке дозволяє найбільш доцільно будувати освітній процес, доцільно відбираючи матеріал, а з іншого – активізацію, де головна увага приділяється створенню найліпших умов для навчання. Нові потреби суспільства до освіти, а точніше, до рівня освіченості та розвитку особистості, призводять до необхідності зміни технологій навчання.

На наш погляд, технологічна стратегія професійної орієнтації повинна враховувати установки студентів на самоактуалізацію та самореалізацію, надаючи їм, тим самим широкі можливості для самостійної поглибленої спеціалізації на основі особистісних, індивідуальних планів та освітніх програм.

Сьогодні у особистісно-орієнтованій, розвиваючій освіті гостро постає питання про психологічні норми та критерії розвитку та формування. І.Федотенко виділяє наступні середньостатистичні норми розвитку та формування особистості:

- всі люди будь-чим схожі один на одного, мають типологічно спільні риси;
- соціокультурні: не тільки схожі, але і цілісні;
- індивідуально-особистісні норми: абсолютно унікальні, ні на кого не схожі та одиничні [86,54].

Одночасне урахування всіх трьох типів норм та вміння працювати у відповідності з ними – це і є сьогодні педагогічний професіоналізм. Можна сформулювати більш жорстко, що норма – це не те середнє, що є

(або стандартне, що необхідно), а те найкраще, що можливо у конкретному віці для конкретного індивіду за відповідних умов [92, 24].

В силу недостатності життєвого досвіду молоді люди плутають ідеали з ілюзіями, романтику з екзотикою та ін. У поведінці юнаків та дівчат проявляється невпевненість в собі, яка супроводжується іноді зовнішньою агресією, розв'язаністю або почуттям власної неповноцінності. У студентському віці бувають часто розчарування у професійному та життєвому виборі, виникає незбіжність сподівань, уявлень про професію, реаліям її оволодіння. Психологи вважають [86], що кожний вік має свої суттєві домінуючі характеристики: соціальна ситуація розвитку людини; провідний вид діяльності; ключові психологічні новоутворення.

Розглянемо, як вони виражені у студентському віці. Соціальна ситуація розвитку студентів педагогічного ВНЗ визначається віковими особливостями та специфікою їх професійних намірів, зміною статусу особистості. Нова соціальна роль надає їм деяку свободу як у визначенні характеру навчальної діяльності та вільного часу, так і у виборі сфери та об'єктів спілкування. Визначний вплив на те, як молода людина буде розпоряджатися отриманою свободою оказує нове середовище його життя, особливо якщо вона змінює місце проживання.

Новий статус по-іншому ставить перед юнаками та дівчатами питання організації побуту та матеріального забезпечення свого життя. Інше середовище актуалізує проблему референтності особистості. Звідси і поява багатьох негативних звичок: куріння, алкоголь, наркоманія та ін.

Розвиток студента здебільшого обумовлюється діяльністю, провідні види, якої задаються конкретною соціальною ситуацією [6, 48]. Для студента педагогічного ВНЗ – це навчальна ситуація, тобто «організована система змінних навчального процесу, психологічним ядром якої є взаємодія, відношення та спілкування викладача зі студентами та студентами між собою» [23, 204].

Саме з цього положення ми окреслюємо напрямок вивчення специфічних особливостей теперішніх студентів, їх мотивації, ціннісні пріоритети, професійно-етичні позиції, компетентності характеристики від першого до випускного курсів. Такий емпіричний матеріал є необхідним для проектування освітнього середовища для формування та корекції професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців перукарської справи, для прогнозування змісту та технології професійного навчання.

Перспективними є питання формування готовності майбутнього фахівця у галузі перукарського мистецтва до надання як освітніх послуг, так і в сфері обслуговування (і як педагога, і як майстра), бо вища освіта надає широкі можливості для реалізації власного потенціалу фахівця.

Отже, професійно-орієнтовану технологію навчання у структурі вищої педагогічної освіти ми розглядаємо як систему психологічних, загально педагогічних, дидактичних процедур взаємодії педагогів та

студентів з урахуванням їх здібностей та схильностей, спрямовану на реалізацію змісту методів, форм та засобів навчання, адекватних меті освіти, майбутній діяльності та професійно важливим якостям спеціалістів.

Професійно-орієнтована технологія підготовки майбутніх фахівців перукарської справи у системі вищої педагогічної освіти вважає необхідним застосування студентами результатів навчання у своїй подальшій, майбутній діяльності. Для цього профілюючий предмет необхідно викладати у контексті майбутньої професії студентів – це шлях генерації отриманих знань, вмінь та навичок.

Список використаної літератури

1. Кандыбович Л.В. Психологическое сопровождение профессионального самосознания молодых педагогов // Мир психологии. – 1999. – №2. – С. 216-219. **2. Ананьев Б.Г.** К психологии студенческого возраста // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы / Под ред. Б.Г. Ананьева. – Л., 1969. – Вып.2. – С.34-35. **3. Аношкина В.Л., Резванов С.В.** Освіта. Інновація. Майбутнє. (Методологічні і соціокультурні проблеми). - Ростов-на-Дону, 2001. **4. Анциферова Л.И.** Психологическая опосредованность социальных воздействий на личность, ее развитие и формирование // Психологические исследования социального развития личности – М., 1991. – С. 5-38. **5. Подласый И.П.** Педагогіка. - М., 1996. **6. Выготский Л.С.** Педагогическая психология. – М., 1999. – 408 с. **7. Митина Л.М.** Формирование профессионального самосознания учителя // Вопросы психологии. – 1990. – №3. – С. 58-64. **8. Никитина Н.Н., Железнякова О.М., Петухов М.П.** Основы профессионально-педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования. – М., 2002. – 288 с. **9. Анисимов В.В.** Новый этап в развитии педагогического образования // Педагогика. – 1992. – №11-12. – С. 38-60. **10. Бех І.Д.** Духовні цінності в розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 124-129.

Анотація.

Коваль І. С., Педагогічні аспекти формування професійно орієнтованої особи студента ВНЗ

У статті розглядаються педагогічний аспект формування професійно орієнтованої особи студента ВНЗ. Показана актуальність даної проблеми в контексті підготовки майбутнього інженера-педагога і професійного становлення майбутнього фахівця в галузі обслуговування населення, а також психолого-педагогічні показники розвитку професійно орієнтованої особи студента вищого навчального закладу. Розкриті сучасні аспекти перебудови сучасної вузівської системи освіти із здійсненням на основі концепції професійно орієнтованої підготовки фахівців. Визначено єство формування професійно орієнтованої особи студента в структурі вищої педагогічної освіти, як система

психологічних, педагогічних, дидактичних процедур взаємодії педагогів і студентів з врахуванням їх здібностей і схильностей, направлених на реалізацію вмісту методів, форм і засобів навчання і майбутньої діяльності фахівців.

Ключові слова: особистісне орієнтоване навчання, вища школа, викладач, студент, методи, форми, засоби.

Коваль И. С., Педагогические аспекты формирования профессионально ориентированной личности студента ВУЗА

В статье рассматриваются педагогический аспект формирования профессионально ориентированной личности студента ВУЗА. Показана актуальность данной проблемы в контексте подготовки будущего инженера-педагога и профессионального становления будущего специалиста в отрасли обслуживания населения, а также психолого-педагогические показатели развития профессионально ориентированной личности студента высшего учебного заведения. Раскрыты современные аспекты перестройки современной вузовской системы образования с осуществлением на основе концепции профессионально ориентированной подготовки специалистов. Определена сущность формирования профессионально ориентированной личности студента в структуре высшего педагогического образования, как система психологических, педагогических, дидактических процедур взаимодействия педагогов и студентов с учетом их способностей и склонностей, направленных на реализацию содержания методов, форм и средств обучения и будущей деятельности специалистов.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, высшая школа, преподаватель, студент, методы, формы, средства.

Koval I.S. Pedagogical aspects of formation of professional-oriented personality of university students

The article examines the pedagogical aspect of formation of professionally oriented personality of university students. The urgency of this problem in the context of future engineers-teachers and professional development of future specialist in service sector of the population, as well as psychological and pedagogical performance of professional-oriented personality of university students. Disclosed modern aspects of the restructuring of modern university education system implementation based on the concept of professionally-oriented training. The essence of formation of professionally oriented student's personality in the structure of the higher pedagogical education as a system of psychological, pedagogical, didactic procedures of interaction of teachers and students in accordance with their abilities and aptitudes, aimed at implementing the content of methods, forms and means of education professionals and future activities.

Keywords: personality oriented teaching, high school, teacher, student, techniques, forms, means.